

Günümüz Türkiye'sinde İranlı Göçmenlerin Sosyoekonomik Entegrasyonu

Maryam Ekhtiari, Mehmet Fatih Aysan

Öz: Kuzey Amerika ve Batı Avrupa hedefli göçlerde yaşanan zorluklar ile komşu ülkedeki fırsatlar, son yıllarda birçok İranlı için Türkiye'yi yeni "hedef ülke" konumuna getirmiştir. Bu araştırma, Türkiye'de yaşayan İranlı göçmenler ile uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş İranlıların göç deneyimlerini, Türkiye'ye entegrasyonlarında karşılaştıkları zorlukları, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörleri de dikkate alarak incelemektedir. Araştırmanın temel amacı; İranlıların Türkiye'yi hedef ülke olarak seçme nedenleri ile ülkeye yerleşme ve entegrasyon süreçlerini analiz etmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için çalışmada, Türkiye'nin farklı illerinde yaşayan 41 İranlı ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Nitel bulgular, coğrafi ve kültürel yakınlığı nedeniyle Türkiye'nin İranlılar için en iyi varış ülkelerinden biri olduğunu ve bu yakınlıkların İranlıların Türkiye'ye daha kolay entegre olabilmelerine imkân sağladığını göstermektedir. Ancak göçmenlerin yeni topluma entegre olma konusunda ciddi zorluklarla karşılaştıkları da görülmektedir. Bu zorluklar, işgücü piyasasına dâhil olmanın önündeki engellerden sağlık hizmetlerine erişime kadar uzanmaktadır. Ayrıca İranlı göçmenlerin günlük yaşamları ve gelecek planları, Türkiye'nin göçmenlere yönelik sürekli değişen uygulamalarından da etkilenmektedir. Bu araştırma, göç yönetimindeki karar vericilere İranlı göçmenlerin sosyoekonomik entegrasyonundaki engelleri azaltmak için stratejiler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, uyum, parçalı asimilasyon, Türkiye, İranlı göçmenler.

Abstract: Recent difficulties in migrating to North America and Europe and new opportunities in the neighboring country made Turkey a new destination country for many Iranians. This study examines the migration experience of Iranian immigrants and those Iranians seeking international protection refugees living in Turkey by exploring their social, economic, and cultural integration along with the barriers they face in integrating into Turkey. The main purpose of the research is to analyze the reasons for Iranians to choose Turkey as a target country and their settlement and integration processes. This study adopted a qualitative approach by conducting semi-structured interviews with 41 Iranians living in various cities of Turkey. The qualitative findings reveal that Turkey's geographical and cultural proximity provides significant facilitating factors for the integration of Iranians in their new host society. The immigrants, however, face serious challenges in integrating into the Turkish society. These challenges range from obstacles in involving in the labor market to access to health services. Furthermore, daily lives of Iranian immigrants are also affected by Turkey's changing migration policies which refrains them from making clear plans for their future lives. This study also provides strategies to policy-makers in immigration services to reduce the barriers in the social integration of Iranian immigrants.

Keywords: Migration, integration, segmented assimilation, Turkey, Iranian migrants.

@ Koç Üniversitesi. mekhtiari@ku.edu.tr
Doç. Dr., Marmara Üniversitesi. maysan@marmara.edu.tr

id <https://orcid.org/0000-0002-4944-8661>
<https://orcid.org/0000-0002-8311-8551>

© İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0682
insan & toplum, 2022.
insanvetoplum.org

Başvuru: 15.08.2021
Revizyon: 22.02.2022
Kabul: 17.05.2022
Online First: 05.08.2022

Giriş

Uluslararası göç hareketleri; küreselleşme, dünyada yaşanan siyasi krizler ile sosyoekonomik değişimler sonucunda farklı disiplinlerden gelen araştırmacıların temel çalışma alanı haline gelmiştir. Uluslararası göç hem göçmen gönderen hem de göçmenlere ev sahipliği yapan ülkelerdeki toplumları ve politikaları etkileyen karmaşık bir konudur. Son yıllarda gelişmekte olan ülkelerdeki istikrarsızlıklar, ekonomik krizler, çatışmalar ve çevre felaketleri nedeniyle insan hareketliliği önemli ölçüde artmıştır. Güncel verilere göre dünya genelinde 272 milyon civarında göçmen olduğu düşünülmektedir (McAuliffe vd., 2020). Göçün karmaşıklığına ve çeşitliliğine rağmen bu alandaki araştırmalar ağırlıklı olarak gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere yapılan göç hareketlerine odaklanmaktadır. Bu alandaki çalışmalar göç olgusunu genellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ikiliği üzerinden (Doğu-Batı, Kuzey-Güney, Avrupa-Asya ve Afrika gibi) incelerken genellikle birbirine benzer sosyoekonomik açıklamalar getirmektedir (bkz. Carter vd., 1993; Rowlands, 2004; Thränhardt, 1996; Zlotnik, 1995). Bu nedenle gelişmekte olan ülkeler arasında veya kültürel ve dinî yakınlıkları olan komşu ülkeler arasında yapılan göçleri inceleyen araştırmaların literatürde kısıtlı olduğu söylenebilir. Hâlbuki son yıllarda yaşanan göç dalgaları Suriye-Türkiye, Suriye-Lübnan, İran-Türkiye, Afganistan-İran gibi benzer kültürel ve dinî özelliklere sahip ülkeler arasında yapılmakta olup bu ülkeler arasında yapılan göçler yeterince çalışılmamıştır. Bu ülkeler arasında yapılan göçlerin incelenmesi, bir taraftan göç literatürüne yeni teorik ve kavramsal katkılar sunabilirken bir taraftan da gelişmekte olan ülkeler arasındaki yeni göç pratiklerinin daha detaylı anlaşılmasını sağlayabilir.

Türkiye son yıllarda hem gönüllü hem de zorunlu göç hareketlerinden etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Türkiye çeşitli etnik ve dinî kökenlerden gelen göçmen gruplarına (örneğin; transit göçmenler, düzensiz işçiler, yüksek vasıflı göçmenler, sığınmacılar ve mülteciler) tarih boyunca ev sahipliği yapmıştır (Adıgüzel, 2016; İçduygu, 2009; Kirişçi, 2007). Son yıllarda Türkiye, resmî makamlara göre 3,7 milyon geçici koruma statüsündeki Suriyeli ile dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkedir (GİGM, 2022). Ancak Türkiye'ye sadece Suriye'den göçmen gelmemektedir. İran, Irak, Ermenistan gibi komşu ülkeler ile Afganistan, Özbekistan, Türkmenistan gibi yakın coğrafyadan pek çok sayıda insan da farklı nedenlerle Türkiye'ye göç etmektedir.

Göç hareketleri içinde İran'dan Türkiye'ye yapılan göçler; sebepleri, göçmenlerin özellikleri ve hukuki süreçleri nedeniyle öne çıkmaktadır. Türkiye, İran İslam Devrimi'nden sonra İranlı göçmenlerin Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'ya ulaşmalarında önemli bir geçiş ülkesi haline gelmiştir. Bazı İranlılar özellikle de öğrenciler ve

sığınmacılar için hâlâ bir geçiş ülkesi olarak düşünülse de (Zijlstra, 2014) Türkiye son yıllarda birçok kişi tarafından hedef ülke olarak görülmeye başlanmıştır. İran'a kıyasla Türkiye'nin daha iyi ekonomik koşulları, siyasi ve ekonomik istikrarı, iki ülkenin kültürel ve coğrafi yakınlığı gibi etkenler çok sayıda İranlı göçmenin Türkiye'yi hedef ülke olarak seçmesine neden olmaktadır.

Türkiye'ye yapılan göçlerin farklı yönlerini araştıran gelişmiş bir literatür olmasına rağmen bu araştırmalar esas olarak Balkan göçmenlerine veya son dönemde Suriyeli göçmenlere odaklanmaktadır (bkz. Canefe, 2016; Kirişçi, 1995, 2007; Sert & Danış, 2021). Bu nedenle Türkiye'ye yapılan İran kaynaklı göç hakkında çok az çalışma mevcuttur (Danış, 2006; Kalaylıoğlu, 2015; Lotfi & Porsuk, 2021). İran'dan Türkiye'ye yönelik göçü ele alan mevcut araştırmalar ise transit ve yasa dışı göçmenleri (İçduygu, 2005, 2003; İçduygu, & Yüksek, 2012; Kirişçi, 2007; Zijlstra, 2014) özellikle de dinî azınlıkları (Akçapar, 2006, 2010) incelemektedir. Buna karşılık Türkiye'deki İranlıların çoğunluğunu oluşturan ve Türkiye'de oturma izni ile yaşayan veya ülkeye düzenli giriş çıkış yapan İranlı göçmenlerin deneyimleri, araştırmacılar tarafından yeterince çalışılmamıştır.

Keşifsel ve betimsel çalışmada iki temel araştırma sorusu öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, İranlıların göç tercihlerinin nasıl şekillendiğidir. Bununla bağlantılı olarak başka bir soru da "Türkiye'yi tercih etmelerine neden olan etkenlerin neler olduğudur?" İkinci soru ise entegrasyon tecrübelerini anlamaya yöneliktir: "İranlıların Türkiye'deki entegrasyon süreçleri nasıl işlemektedir, bu süreci kolaylaştıran ve zorlaştıran faktörler nelerdir?" Bu soru ile bağlantılı olarak şu soru da gündeme gelmektedir: "İki ülke arasındaki kültürel, dinî ve sosyal benzerlikler, entegrasyon sürecini ve ev sahibi toplum ile etkileşimi nasıl etkilemektedir?"

Mevcut literatür ve eksikler göz önünde bulundurulduğunda bu araştırmanın iki temel amacı öne çıkmaktadır. İlk olarak bu çalışmada, İranlıların Türkiye'ye göçü ve ev sahibi ülkedeki entegrasyon süreçlerini incelemektir. Bu göçmenlerin sosyodemografik çeşitliliği de göz önünde bulundurularak sadece özel bir grubun değil tüm göçmenlerin göç ve entegrasyon deneyimleri incelenmektedir. Ayrıca bu makale, birçok ortak kültürel, dinî ve sosyal özelliğe sahip gelişmekte olan iki komşu ülke arasında yaşanan göç deneyimini inceleyerek gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki hareketliliğe yoğunlaşan uluslararası göç literatürüne katkıda bulunmayı da amaçlamaktadır.

İranlıların Türkiye'ye göçünü anlamak için hem göç hem de entegrasyon teorilerinden yararlanılmıştır. Göçün itme-çekme teorisi (Massey vd., 1993), göç dalgasını etkileyen faktörleri sınıflandırmak için kullanılmıştır. Bu yaklaşım, göçün başlamasını ve devam etmesini ülkeler arasındaki farklı ekonomik, çevresel, sosyal,

kültürel ve politik faktörlerin varlığıyla açıklamaya çalışmaktadır. Diğer taraftan İran kaynaklı göçün bazı özellikleri, yaşam tarzı göç teorisi kullanılarak da anlaşılmaya çalışılmıştır. O'Reilly & Benson (2009), yaşam tarzı göçünün, insanları daha iyi fırsatlar bulmak, modern ve Batı yaşam tarzına ulaşmak için ülkelerini değiştirmeye yönlendiren benzersiz bir göç türü olduğunu ifade etmektedirler.

Göçün nedenlerine odaklanan bu teorilere ek olarak İranlıların Türk toplumuna entegrasyonunun farklı yönlerini değerlendirmek için entegrasyon literatüründen de faydalanılmaktadır. Ne var ki "entegrasyon kaotik bir kavramdır: birçok kişi tarafından kullanılan ancak çoğu kişi tarafından farklı şekilde anlaşılan bir kelimedir" (Robinson, 1998, s. 118). Entegrasyon hem göçmen nüfusun hem de ev sahibi toplumun değiştiği ve bu süreçte bazı yeni kimliklerin ortaya çıktığı bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Berry, 1994). Aynı şekilde Berry (1997), entegrasyonun, bireylerin orijinal kültürlerini koruyarak ev sahibi toplum ile günlük etkileşimlerde bulunduğu zaman ortaya çıktığını savunmaktadır. Sosyal bilimciler ve göç araştırmacıları, entegrasyonun farklı yönlerini belirlemeye çalışmaktadırlar. Entegrasyonun bireylerin, göçmenlerin, kurumların ve toplumun önemli bir role sahip olduğu çok boyutlu bir süreç olarak incelenmesi gerektiği sıklıkla vurgulanmaktadır (Portes, 1997; Ray, 2002; Schibel vd., 2002; Zetter vd., 2002). Göçmen entegrasyonunda iskân, eğitim, iş ve sağlık gibi bazı gündelik hayata dair işlevsel boyutlar öne çıkmaktadır (Fyvie vd., 2003). Benzer şekilde Ray (2002), entegrasyonun somut ve ölçülebilir faktörlerini; dil, iş, sivil/politik, eğitim ve konut entegrasyonu olarak sıralamaktadır.

Entegrasyon terimi esas olarak İranlı göçmenlerin Türkiye'ye yerleşme süreçlerine ve ev sahibi toplumla etkileşimlerine işaret etmektedir. Buna ilaveten Fyvie & arkadaşları (2003) ile Ray'ın (2002) entegrasyonda vurguladıkları iş, eğitim, sağlık, konut gibi faktörler de İranlı göçmenlerin entegrasyonunda öne çıkmaktadır. Bununla birlikte her göç dalgasının kendine has entegrasyon süreci vardır. Dolayısıyla belirli bir entegrasyon modeline yaslanmak yerine araştırmanın nitel bulgularında en çok öne çıkan faktörler ele alınarak İranlı göçmenlerin entegrasyon süreçleri incelenmeye çalışılmaktadır.

Göçmenlerin ev sahibi toplumda pozisyonlarını inceleyen ve literatürde önemli yere sahip olan parçalı asimilasyon teorisi, araştırmanın bulgularını analiz etmekte kullanılmıştır. Bu teori birçok farklı şekilde yorumlanmış olsa da bu çalışmada temel anlayışlardan birine odaklanılmıştır. Parçalı asimilasyon teorisinin vurguladığı ana faktörlerden biri, göçmenlerin ev sahibi ülkede kabul edildiği sosyal bağlamdır. Diğer bir deyişle bu teorik çerçeve, asimilasyonu sosyal, ekonomik ve eğitim çıktılarıyla değerlendirmekte ve göçmenlerin çoğunlukla toplumun alt sosyoekonomik gruplarına asimile olduğunu öne sürmektedir (Portes & Zhou, 1993). Mevcut araştırmada bu

teorik çerçeveyi kullanarak İranlı göçmenlerin yeni topluma asimilasyon modellerini ve bu modeli oluşturan etkin faktörleri incelenmektedir.

Araştırmada analiz için gerekli olan veriler başlıca iki kaynaktan gelmektedir. Türkiye’de farklı statüde yaşayan İranlılara dair güncel veriler, T.C. İçişleri Bakanlığı ile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (BMMYK-UNHCR) güncel verilerinden derlenmiştir. Nitel analiz için gerekli olan veriler ise yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlara dayanmaktadır. Bu kapsamda Ocak 2020 ile Mart 2020 tarihleri arasında 41 göçmen ve uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş İranlı ile görüşülmüştür. Mülakat katılımcılarına olasılığa dayanmayan örnekleme çeşitlerinden kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır. Türkiye’de farklı özelliklere sahip İranlı göçmen bulmanın ve onları mülakata ikna etmenin zorluğundan ötürü bu örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Buna karşılık araştırmanın örnekleme oluşturulurken mümkün olduğu kadar farklı etnik, sosyal, kültürel ve demografik özelliklere sahip, farklı göç deneyimlerini yaşamış göçmenler ile mülakat yapılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede 41 katılımcıdan 16’sı Tahran’dan ve 10’u Tebriz’den gelirken diğerleri İran’ın farklı illerinden Türkiye’ye gelmişlerdir. Ayrıca bu göçmenlerin Türkiye’de kalış süreleri de birbirinden çok farklıdır; kimisi haftalar önce göç etmişken kimisi de uzun süredir İstanbul veya diğer şehirlerde yaşamaktadır. Ayrıca bu göçmenler arasında farklı mesleklerden farklı sosyoekonomik statüye sahip kadın ve erkekler bulunmaktadır. Mülakatlar, İstanbul’da yaşayan İranlı göçmenlerle çoğunlukla yüz yüze, Türkiye’nin diğer şehirlerinde yaşayan göçmenlerle ise telefon ya da online uygulamalar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Mülakatların çoğu Farsça yapılırken Azeri Türkleri ile yapılan mülakatlarda ana dilleri olan Türkçenin Azeri lehçesi kullanılmıştır. Tüm görüşmeler, görüşülen kişilerin onayı ile kaydedilmiştir. Mülakat verileri öne çıkan temalara göre nitel içerik analizi kullanılarak incelenmiştir. Tematik kodlamalar; ev, istihdam, sağlık, eğitim ve sosyal ilişki deneyimleri gibi gündelik hayata dair temalar ile yasal süreçler, politik ve sosyoekonomik alanlara dair entegrasyonda öne çıkan boyutları yansıtmaktadır.

İran’dan Türkiye’ye yapılan göç, çok faktörlü bir göçtür. Gelişmiş ülkelere genellikle ekonomik kaygılarla yapılan göçlerin aksine bu göçün sadece ekonomik sebeplere ya da güvenlik kaygılarına indirgenemeyeceği araştırma bulgularında ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise ev sahibi ülkede heterojen bir İran diasporasının oluşumuna neden olmaktadır. İki ülke arasında artan ekonomik ilişkiler, kültürel, dinî ve coğrafi yakınlık, İranlıların yaşamak için Türkiye’yi seçmelerindeki en önemli faktörler arasında yer almaktadır. Ayrıca vizesiz seyahat olanakları, göç maliyetlerini azaltmakta ve göçmenler için ülkelerini ziyaret etmelerini kolaylaştırmaktadır. Yine nitel bulgular, İranlıların Türk toplumuna entegrasyonunu kolaylaştıran birçok faktör olmasına

rağmen yeni topluma uyum sağlamada ekonomik entegrasyon, sağlık hizmetlerine erişim, yasal prosedürlerdeki sorunlar ve sosyal yaşamdaki zorlukların bu sosyal ve ekonomik entegrasyonu zorlaştırdığını ortaya koymaktadır.

Bu makale, beş bölümden oluşmaktadır. Son dönemde Türkiye'ye göç akışının temel özellikleri ve makalenin genel yapısı bu giriş bölümde tartışılmaktadır. İkinci bölümde, Türkiye'deki ve dünyadaki İranlı göçmenlerin temel istatistikleri özetlenmektedir. Üçüncü bölümde, göçmenlerin İran'dan ayrılma nedenleri ve Türkiye'yi ev sahibi ülke olarak seçmelerinde öne çıkan faktörler analiz edilmektedir. Dördüncü bölümde, İranlı göçmenlerin Türkiye'ye entegrasyonları, bu süreci kolaylaştıran ve zorlaştıran etkenler tartışılmaktadır. Sonuç bölümünde ise İranlı göçmenlerin ev sahibi ülkeye daha iyi entegrasyonu için bazı politika önerileri sunulmaktadır.

Dünyada ve Türkiye'de İranlılar

İranlıların uluslararası hareketliliği ve diasporalarının oluşumu, 1979 İslam Devrimi ve sonrasındaki dinî, siyasi ve kültürel değişikliklerin önemli bir sonucudur. İranlı göçmenlerin toplam sayısı 1970 yılında 130.000 iken 1978 yılında 480.000'e, 1979 yılında ise 830.000'e yükselmiş ve bu sayı sürekli artarak 2020 yılında 3,1 milyona ulaşmıştır (Azadi vd., 2020; Mobasher, 2018). Bugün en fazla İranlı göçmene ev sahipliği yapan ülkeler sırasıyla: ABD (%32), Kanada (%14), Almanya (%11), İngiltere (%6), İsveç (%5) ve Türkiye'dir (%5) (Azadi vd., 2020).

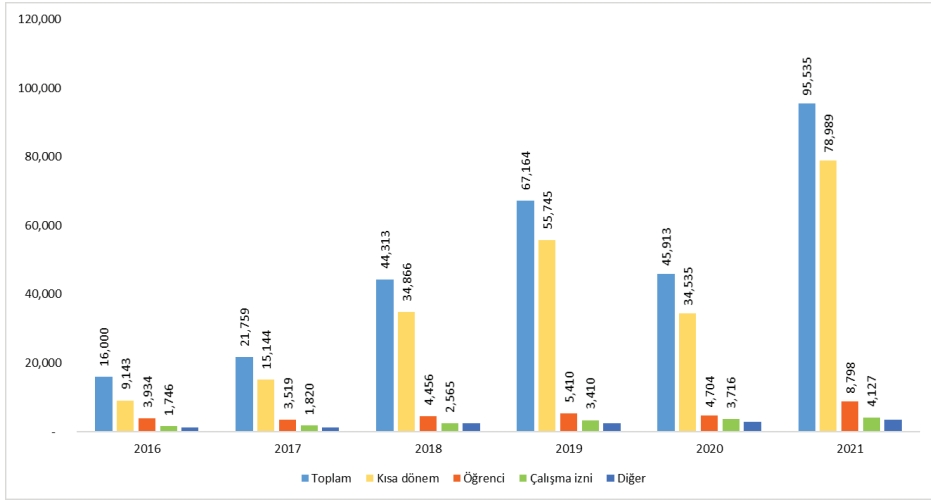
İran İslam Devrimi'nden sonra Şah yanlısı birçok kişi, siyasi aktivist ve dinî azınlık ülkeyi terk etmek zorunda kalmış, birçoğu Avrupa ve Kuzey Amerika'ya ulaşmak için Türkiye'yi transit ülke olarak seçmiştir. Bazıları ise Türkiye'ye yerleşmeyi tercih etmiştir. Günümüzde İranlıların bir kısmı zamanla Türk vatandaşlığı elde ederken bir kısmı da uzun süreli çalışma ve oturma izni ile Türkiye'de yaşamaktadır. 1980'lerdeki transit göçün yanı sıra İslam Devrimi'nden sonraki 40 yıl boyunca İranlıların Türkiye'ye göçü farklı şekillerde (düzenli, transit, düzensiz ve sığınma) devam etmiştir. İran ile Türkiye arasında 1964 yılında imzalanan vizesiz seyahat anlaşması da İranlıların Türkiye'ye göçünü önemli ölçüde kolaylaştırmıştır (Danış, 2006; Kirişçi, 2007). Bu düzenleme, İranlıların ikamet izni başvurusunda bulunmadan Türkiye sınırları içinde üç ay süreyle kalmalarına izin vermektedir. Vizesiz seyahat fırsatı sonucunda 2019 yılında İranlıların Türkiye'ye resmî girişleri 2 milyona kadar yükselmiş, 2020 yılında ise pandeminin getirdiği kısıtlamalar sebebiyle 385.719'a kadar düşmüştür (GİGM, 2021).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (GİGM) verilerine göre farklı ikamet izinleriyle Türkiye'de yaşayan İranlı sayısı 2018 yılında 44.313 iken 2019 yılında yaklaşık %50'lik

bir artış ile 67.1642'ye çıkmıştır. Kovid-19'un getirdiği seyahat kısıtlamaları sebebiyle bu rakam 2020'de 45.913'e düşmüş 2021'de ise yükselerek 95.535'e ulaşmıştır. Bu sayı yalnızca ikamet izniyle Türkiye'de yaşayan göçmenlerin sayısını temsil etmektedir. Düzensiz göçmenler, Türk vatandaşlığı olanlar ve Türkiye sınırlarından giriş ve çıkış istatistikleri dikkate alındığında, Türkiye'deki toplam İranlı sayısının 2021 yılında 250 bin civarında olduğu düşünülebilir. İran'ın mevcut ekonomik ve siyasi karışıklıkları nedeniyle önümüzdeki yıllarda bu sayının daha da artabileceği iddia edilebilir. 2016'dan 2021'e kadar Türkiye'deki İranlı göçmenlerin istatistikleri Şekil 1'de sunulmaktadır. İranlılar Türkiye'de kısa dönem oturma, öğrenci vizesi, çalışma izni, uluslararası koruma statüsü, vatandaşlık gibi çeşitli yasal statüler ile yaşamaktadırlar. 2016 yılında yasal olarak Türkiye'de yaşayan İranlı göçmenlerden 9.143'ü Türkiye'de kısa dönem ikamet izni ile yaşarken 2021'de bu rakam 78.989'a yükselmiştir (GİGM, 2021). İranlılar, bu tür oturma izni kullanan yabancılar arasında üçüncü en büyük gruptur.

Şekil 1

2016'dan 2021'e Kadar Türkiye'deki İranlı Göçmenlerin İstatistikleri.

Kaynak: GİGM, 2021.

Kısa dönem oturma izinlerinin yanı sıra birçok İranlı, Türkiye'de kalışlarını belgelendirmek için öğrenci veya çalışma izni kullanmaktadır. 2019 yılında 5.410 İranlı öğrenci ikamet izni ile Türkiye'de yaşamaktayken bu rakam 2021'de 8.798'e yükselmiştir. Bu öğrencilerin çoğu yükseköğretim kurumlarında eğitimlerine devam

etmektedir. Birçok İranlı öğrenci, Türkiye'yi akademik kariyerlerini Avrupa veya Kuzey Amerika'da sürdürmek için bir köprü olarak görmektedir. Zijlstra (2014), 1999 öğrenci protestoları ve 2009 Yeşil Hareket'in ardından birçok genç ve eğitilmiş İranlı'nın İran'ı terk ettiğini savunmaktadır. 2021 yılı sonu itibarıyla Türkiye'de öğrencilere ek olarak çalışma iznine sahip 4,127 İranlı vardır (GİGM, 2021). Çalışma izni almak, işverenlerin işçi başvurusu yapması ve işverenlere özel ve zorlayıcı sorumluluklar getirmesi nedeniyle en zorlu ikamet izni olduğuna söylenebilir.

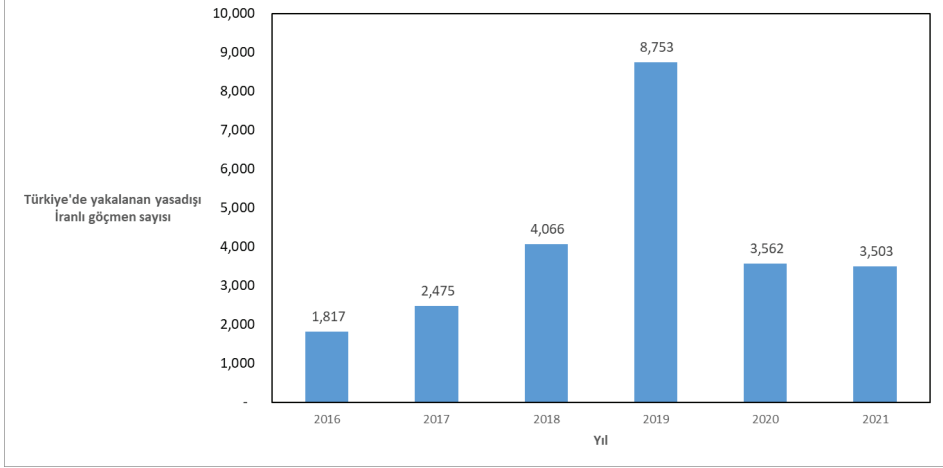
Farklı oturma izinleri dışında İranlıların belirli koşullar altında Türk vatandaşlığı almaları da mümkündür. Türk vatandaşlığına geçmenin en kolay yolu, net değeri 250 bin dolar ve üzeri olan taşınmaz bir mal satın almaktır. Türk vatandaşlığı almak için bir diğer prosedür, öğrenci veya çalışma vizesi ile Türkiye sınırları içinde en az 5 yıl kalmak ve bu süre içinde 6 aydan fazla yurt dışına çıkmamaktır. Vatandaşlık alma fırsatı, birçok İran vatandaşının Türkiye'ye yatırım yapmasını teşvik etmektedir. Türkiye'de konut alan yabancı uyruklular arasında ilk sıralarda yer almaktadır. TÜİK (2020) verilerine göre Türkiye'de 2019 yılında 5.423, 2020 yılında 7.189, 2021 yılında 10.056 konut İranlılar tarafından satın alınmıştır.

Türkiye'de yaşayan bir diğer önemli İranlı grubu da Türkiye'deki BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği-UNHCR) ofislerine başvurup uluslararası koruma talep edenler oluşturmaktadır. 1995 ve 2009 yılları arasında Türkiye'de %47'si İranlılar tarafından doldurulan yaklaşık 70.000 sığınma başvurusu yapılmıştır (İçduygu, & Yüksek, 2012). BMMYK'nin (2020) güncel verilerine göre şu anda Türkiye'de 39.000 İranlı sığınmacı yaşamaktadır. 2016'dan 2020'ye kadar Türkiye'deki İranlı sığınma başvuru sahiplerinin 3.375'i farklı ülkelerde (ABD %76, Kanada %11, Avustralya %8 ve diğer ülkeler %5) yeniden yerleşim elde etmiştir (BMMYK, 2020). İranlı sığınmacılar, üçüncü ülkelere yaptıkları başvuruların sonuçları açıklanana kadar Türkiye'nin belirli şehirlerinde ortalama 2 ile 10 yıl arasında yaşamaktadır. İranlılara en çok ev sahipliği yapan şehir Denizli'dir. Bu şehri Niğde, Eskişehir ve Adana takip etmektedir.

İran'dan gelen düzensiz göç, Türkiye'yi uzun süredir etkileyen bir diğer önemli göç türüdür. 2016-2019 yılları arasında Türkiye'de yakalanan düzensiz İranlı göçmenlerin sayısı Şekil 2'de verilmiştir. 2016 yılında sadece 1.817 İranlı düzensiz göçmen yakalanmışken bu sayı 2019 yılında 8.753'e çıkmıştır. 2020 ve 2021 yıllarında yakalanan düzensiz göçmenlerin sayısı ise önemli seviyede azalmıştır. Bu düşüşün en önemli nedeni, Kovid-19 önlemleri kapsamında alınan tedbirler olabilir. 2019 yılına kadar artış eğilimi gösteren düzensiz İranlı göçünün Kovid-19 süreci sonrasında tekrar artış göstermesi beklenebilir.

Şekil 2

2016-2021 Yılları Arasında Türkiye'de Yakalanan Yasa Dışı İranlı Göçmenlerin İstatistikleri.

Kaynak: GİGM, 2021.

Son olarak Türkiye ve diğer ülkelerin göç istatistiklerinin gösterdiği gibi İran kaynaklı göç, 1979 İran İslam Devrimi'nden itibaren artmaya başlamıştır. İran'daki ekonomik krizler, siyasi istikrarsızlıklar gibi çeşitli sosyal, siyasi ve ekonomik sorunlar, İranlıların hareketliliğini önemli ölçüde artmıştır. Özellikle 2009 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonraki siyasi istikrarsızlıklar ve ambargonun sonucunda derinleşen ekonomik kriz, birçok İranlının daha iyi şartlarda yaşamak için ülkesini terk etmesine neden olmuştur. İran'daki bu sorunlar çözülmediği takdirde başta Türkiye olmak üzere birçok ülkeye farklı türlerde göçmen akışının artarak devam etmesi şaşırtıcı olmaz. Bununla birlikte İran'dan gelen bu göç dalgasına rağmen göçmenlerin Türkiye'deki deneyimleri hakkında literatürde önemli bir boşluk bulunmaktadır. Sonraki bölümlerde İranlıların Türkiye'ye göç etme nedenleri ve entegrasyon süreçleri incelenecektir.

Güvensizliklerden Uzak Ama Eve Yeterince Yakın

Göç teorileri, göçe karar verme sürecini etkileyen birçok etkeni açıklamak için farklı modeller ve çerçeveler sunmaya çalışır. Örneğin; bu teoriler içinde sıklıkla kullanılan itme-çekme teorisi, insanları göç etmeye yönlendiren faktörler arasında ailelerde gelir riskini azaltma gayesi, aile ve sosyal bağların korunması, gelişmiş ülkelerde iş gücü talebi gibi nedenlere odaklanır (Massey vd., 1993). İtme-çekme teorisi çerçevesinde bu bölümde, İranlıların İran'dan ayrılma nedenleri ve Türkiye'yi hedef ülke olarak seçmelerinde etkili olan faktörler tartışılmaktadır.

İranlıların Ülkelerini Terk Etme Nedenleri

Göç motivasyonları düşünüldüğünde katılımcıların sıklıkla vurguladıkları en önemli faktörlerden biri, İran'ın siyasi ve ekonomik sorunlarının ve hükümetin baskıcı politikalarının insanların göç kararları üzerindeki güçlü etkisidir. Görüşmelere katılanların büyük çoğunluğu mevcut siyasi rejimle bağlantılı olarak sosyal, siyasi ve ekonomik sorunlar nedeniyle Türkiye'ye geldiklerini belirtmişlerdir. Bu tür sorunların zaman içinde daha da kötüleşmesi, İran vatandaşlarının geleceğine ilişkin belirsizlikleri arttırmakta, yaşam memnuniyetlerini ve geleceğe dair umutlarını olumsuz etkilemektedir. Sonuçta ülkelerini terk etmek onlar için değerlendirilmesi gereken bir seçenek haline gelmektedir. Bu durumu incelemek için 2012 yılında Türkiye'ye gelen İran'da üst düzey bir işte çalışan 53 yaşındaki bir erkek avukatın görüşlerine bakabiliriz. İran'da sosyal ve politik baskılar yaşayan bu kişi stresli ve geleceği belirsiz sosyal ortamdan dolayı göç ettiğini ifade etmiştir:

İran'da üst düzey devlet görevinde bulunuyordum. Ulaştırma Bakanlığı için çalışıyordum ve çok yüksek bir gelirim vardı. Çok iyi yaşam şartlarına ve imkânlarına sahiptim ancak iş stresi ve ülkenin karmaşık siyasi meseleleri ailemle birlikte 8 yıl önce İran'ı terk etmeme ve Türkiye'ye göç etmeme zorladı. Burada küçük bir marketim var ve gelirim yüksek değil ama devlete bağımlı değilim ve hayatıma dair kararları kendim veriyorum. İyi maddi durumda değilim ama en azından huzur ve güven içinde yaşıyorum. (Erkek, 53, Doktora)

İran toplumundaki sosyal baskılar ve bireysel özgürlüklere yönelik kısıtlamalar özellikle gençler arasında göçü tetikleyen faktörler arasında belirtilmektedir (Mobasher, 2018). Benzer konular bu araştırmaya katılan birçok katılımcı tarafından da sıklıkla vurgulanmıştır. Katılımcılardan biri, göç etme kararında İran'da istediği gibi özgürce yaşayamamasının önemini vurgulamıştır. Göç sürecini anlatırken İran'dan göçün ilk nedeninin "benim gibi gençleri ülkeden kaçıp nefes alacak bir yer bulmaya yönelten ciddi anlamda kısıtlayıcı bir toplumun varlığı" olduğunu belirtmiştir.

Toplumsal ve siyasi baskıların kadınların da bu ülkeden göç etmesinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Tarihsel olarak kadınlar aileleriyle birlikte göç etseler de son yıllarda uluslararası iş gücü hareketliliğinin bir parçası olarak başta eğitimli ve gençler olmak üzere daha çok kadın ailesinden bağımsız olarak göç etmektedir (Browne & Braun, 2008). Araştırmacıların çoğu kadın göçündeki artışı, küresel ekonomik gelişmelere ve eşitlikçi cinsiyet normlarının yaygınlaşmasına bağlamaktadır (bkz. Morokvasic, 1984; Thadani & Todaro, 2019; Zlotnik, 1995). İran gibi bazı ülkelerde kadın göçünün yaygınlaşması, otoritenin ataerkil kuralları güçlendirmesine bir tepki olarak düşünülebilir (Andrews & Shahrokni, 2014).

İran İslam Devrimi, kadınların günlük yaşamları, seçimleri, giyim tarzları ve sosyal yaşamları üzerinde belirli kontroller getirmiştir. Osanloo (2009), İran'daki kadınların sürekli olarak kendi hayatları özellikle de kızlarının geleceği hakkında endişe duyduklarını ileri sürmektedir. İran'da kadınların yaşadığı zorluklar, birçoğunu başka ülkelere göç ederek kendileri ve çocukları için daha iyi bir yaşam aramaya itmektedir. Kadın katılımcılardan biri, İranlı kadınların göçünü şu şekilde ifade etmiştir:

İşimden dolayı burada her gün onlarca İranlı kadınla görüşüyorum. Bu kadınların çoğu İran'da bir şeyden kaçıyor. Eşlerinden, ailelerinden, toplumun cinsiyetçi kurallarından kaçıyorlar. İran'daki kadınlar günlük hayatlarında polisten bile korkuyorlar... Bizim gibi kadınlar için Türkiye İran'dan hiç farklı değil. Buradaki yaşam şartları hatta daha kötü bile diyebilirim ancak burada bizim için özgürlük var ve hepimiz bunun için ülkemizi terk ediyoruz. (Kadın, 37, Lise)

Aile göçlerini inceleyen araştırmacılar, göçmenlerin karar vermesinde çocukların önemli bir rol oynadığını savunurlar. Ayrıca ailelerde çocuk olmasının aile hareketliliğini etkilediği kabul edilmektedir (Bushin, 2009). Göçmenlerin karar verme sürecinde çocukların eğitimi de önemli bir rol oynamaktadır (Ryan vd., 2009). Görüşmelerden elde edilen bulguların literatürle uyumlu olduğu söylenebilir. Yurt dışında yaşamının zorluklarına rağmen İran toplumundaki sosyal ve dinî baskılar, ekonomik sorunlar, savaş olasılığı ve zorunlu askerlik gibi temel zorluklar, ebeveynlerin bir kısmını çocuklarının geleceği konusunda endişelendirmektedir. Bu yüzden Türkiye'nin daha özgür ortamını tercih edebilmektedirler. Ayrıca bazı katılımcılar, çocuklarının İslami eğitimden ziyade modern bir eğitim almalarını ve daha özgür bir ortamda yaşamalarını istedikleri için Türkiye'ye göç ettiklerini ifade etmiştir:

İki çocuk babasıyım... Artık İran'daki zorunlu İslami eğitimden çok yorulmuştum. Çocuklarımda orada hiç geleceği yoktu ve onlara istediğim kültürü ve değerleri öğretemiyordum... Türkiye'de okula uyum sağlamak ve dil öğrenmek onlar için zor oldu ama en azından özgür bir ortamda büyüyorlar. (Erkek, 36, Lisans)

Göçün zorluklarına rağmen birçok İranlı, Türkiye'de kendileri ve çocukları için daha iyi bir yaşam ve daha iyi bir gelecek aramak için ülkelerini terk etmektedirler. Bu nedenle, İran'dan Türkiye'ye gelen bu göç dalgası, zorunlu göç (örneğin; sığınmacılar) kategorisi altında açıklanabilecek olsa da sonraki bölümlerde de gösterileceği üzere yaşam tarzı göçü kavramına daha iyi uymaktadır.

Türkiye'yi Hedef Ülke Olarak Seçmede Etkili Faktörler

İran'ı terk etmeyi düşünenler, Kuzey Amerika veya Batı Avrupa ülkelerine ulaşmada birçok engelle karşılaşmaktadırlar. Son yıllarda ABD, Kanada ve AB vizesi almakta

karşılaşılan zorluklar, Türkiye'yi İranlı göçmenler için uygun bir hedef ülke haline getirmiştir. İran ve Türkiye arasında vizesiz üç ay kalma imkânı, İranlıların herhangi bir engel ile karşılaşmadan Türkiye'ye kolayca seyahat etmelerine olanak vermektedir. Ayrıca iki komşu ülke arasındaki ortak kültürel ve dinî pratikler, İranlı göçmenler için Türkiye'yi önemli bir hedef ülke konumuna getirmektedir. Kolay seyahat olanaklarının yanı sıra coğrafi yakınlık, İranlı göçmenleri Türkiye'de yaşam kurmaya teşvik eden bir diğer önemli çekici faktör olarak katılımcılar tarafından sıklıkla zikredilmiştir. Literatürde belirtildiği gibi coğrafi yakınlık, seyahat maliyetlerini düşürmesi ve göçün faydalarını artırması nedeniyle göçmenlerin karar vermesinde önemli bir faktördür (Labrianidis & Sykas, 2009). Bir katılımcı kendi tecrübesinden hareketle İranlıların Türkiye'yi tercih etmelerinin en önemli sebebinin coğrafi yakınlık olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Türkiye mesafe olarak İran'a çok yakın ve gidiş dönüş çok az zamanda mümkün. Neredeyse her gün İran'a giden uçaklar bulunuyor ve istediğimiz zaman gidip ülkemizi ve ailemizi ziyaret ediyoruz... Aynı şekilde ailemiz de rahatlıkla istedikleri zaman yanımıza uğrayabiliyorlar. İsimden dolayı başka ülkelerde çok bağlantım var. İsteseydim kolayca Avrupa'ya yerleşebilirdim ama burada çoğu zaman kendi ülkemde gibi hissediyorum... Bazen kahvaltımı İstanbul'da öğle yemeğimi İran'da yiyebiliyorum ve bu benim için çok değerli. (Erkek, 35, Yüksek Lisans)

İranlı göçmenler için bir diğer önemli çekici faktör ise Türkiye'deki satın alma gücünün Avrupa ülkelerine kıyasla daha yüksek olmasıdır. Başka bir ifade ile İranlılar, Avrupa'daki birçok ülkeye kıyasla Türkiye'deki birikimleriyle çok daha iyi şartlarda yaşayabilmektedir. Bu nedenle İranlılar, ekonomik olarak rahat ancak kaliteli bir yaşam sürmelerine olanak sağlayan Türkiye'de yaşamayı tercih etmektedirler. Bu durumun göçmenlerin karar verme sürecindeki etkisini bir katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

Eğer bir Avrupa ülkesine yerleşseydim çok dramatik döviz farkından dolayı çok düşük kalitede hayatımız olacaktı. Çünkü oğlumla birlikte İran'dan ve ailemizden gelen para ile yaşıyoruz ama Türkiye'de öyle değil. Aynı para ile hatta daha iyi yaşam kalitemiz var diye bilirim... Burada kalmamın başka sebebi bize yakın olan kültür... Buradaki her şey bizim kendi ülkemize benziyor. Hatta yemek alışkanlıklarımız ve yemek kültürümüz bile çok yakın. (Kadın, 42, Lisans)

Son olarak katılımcıların Türkiye'yi hedef ülke olarak tercih etme nedenleri sorulduğunda en çok şu şekilde açıklama yapılmıştır: "Türkiye, İran'ın tüm sorunlarından ve güvensizliklerinden uzak ama aynı zamanda evimize de yeterince yakın. Bu ülkede kendi ülkemizi daha az özleyeceğiz. Genel olarak, İran'a yeterince uzak ama yeterince yakınız."

İranlıların Ev Sahibi Topluma Entegrasyonu

Entegrasyon çok tartışılan ve karmaşık bir kavramdır. “Göçmen ve mülteci entegrasyonunun genel kabul görmüş tek bir tanımı, teorisi veya modeli yoktur. Bu kavram karmaşık bir şekilde tartışılmaya devam edilmektedir” (Castles vd. 2002, s. 112). Bazı araştırmacılar, entegrasyonun bireylerin, göçmenlerin, mülteci örgütlerinin, kurumların ve toplumun önemli rollere sahip olduğu çok boyutlu bir prosedür olarak incelenmesi gerektiğini belirtmektedir (Portes, 1997; Ray, 2002; Schibel vd. 2002; Zetter vd. 2002). Bazı araştırmacılar ise entegrasyonun farklı yönlerini tanımlamaya çalışmaktadır. Fyvie & arkadaşları (2003), konut, eğitim, iş gücü piyasası ve sağlık gibi entegrasyonun işlevsel boyutlarını, göçmen entegrasyonu için çok önemli faktörler olarak ayırt etmektedir. Entegrasyon sürecinin başlaması için bu alanlardaki uygulamaların kritik derecede gerekli olduğunu savunmaktadırlar. Ayrıca Ray (2002), entegrasyonun somut ve ölçülebilir faktörlerinin zorunlu bir sınıflandırmasını şu şekilde yapar: Dil, iş gücü piyasası, sivil/politik, eğitim ve yerleşim entegrasyonu. Dolayısıyla göç literatüründe entegrasyonun boyutlarını net bir şekilde ifade eden bir teorik çerçevenin bulunmaması ve entegrasyonun boyutları araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tabakalandığı için bu çalışmada belirli bir teorik çerçeveye yansımak yerine mülakat bulgularında öne çıkan en önemli entegrasyon boyutlarına odaklanılmaktadır. Bunlar sırasıyla; i) sosyal entegrasyon ve ev sahibi toplum ile etkileşim, ii) iş gücü piyasasına dâhil olmak veya ekonomik entegrasyon, iii) entegrasyon modellerinin önemli bir parçası olan sağlık sistemine erişim, iv) İranlı göçmenlerin entegrasyonunda önemli bir bariyer oluşturan yasal süreçlerdir. Bu faktörler ilerleyen bölümlerde detaylı olarak tartışılacaktır.

İranlıların Türkiye’deki Ev Sahibi Toplumla Etkileşimleri

İran ve Türkiye, dinî ritüeller ve bayramlar, yaşam tarzı, yemek gibi ortak kültürel özelliklere ve geleneklere sahip komşu ülkelerdir. Görüşme sonuçları, bu benzerliğin İranlıların Türk toplumuna entegrasyonunda çok önemli faktör olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılanlar, bu kültürel ve dinî benzerlikleri Türk toplumu ile etkileşimde yardımcı bir unsur olarak sıklıkla belirtmektedirler. Bu yakınlık nedeniyle Türkiye’deki diğer kültür ve inançlardan gelen gruplara göre daha az ön yargı ve ayrımcılığa maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. İranlı göçmenler, Türkleri genellikle “misafirperver ve iyi kalpli” insanlar olarak tanımlamaktadırlar. Saha çalışması boyunca bu olumlu etkileşimin birkaç açıklaması olduğu fark edilmiştir. Öncelikle kültürel ve dinî benzerlikler ile İranlı göçmenlerin sosyal sermayeleri, onların ev sahibi toplumun farklı sınıflarına entegre olmalarını kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle birçok Avrupa ülkesinde görülen göçmen gruplarının içe kapanması veya gettolaşması bu grupta görülmemektedir. Coğrafi yakınlık ve kolay seyahat etme

olanakları ise göçmenler için bir başa çıkma yöntemi olarak görülmekte ve entegrasyon sürecini kolaylaştırmaktadır. İranlılar özellikle de Azeri Türklerinin diğer gruplara göre çok daha kolay Türkiye Türkçesini öğrenmeleri, ev sahibi toplumla daha kolay iletişim kurmalarını sağlarken entegrasyon sürecini de kolaylaştırmaktadır. Son olarak İranlıların Türkiye’de köklü ve kurumsallaşmış bir diasporası olmadığı için göçmenler, kendi sosyal ağlarının dışına çıkıp ev sahibi toplum ile daha etkin iletişim kurmanın yollarını aramak zorunda kalmaktadırlar. Bölümün ilerleyen kısımlarında bu faktörler detaylı olarak tartışılacaktır.

İlk olarak kültürel ve dinî benzerlikler, İranlıların ev sahibi toplum ile etkileşimini kolaylaştırmakla beraber İranlıları Türk toplumunda “görünmez” bir azınlık haline de getirmektedir. Bu faktör, onların olumsuz davranışlara veya ayrımcılığa maruz kalmalarını engellemekte ve ev sahibi topluma entegrasyonlarını kolaylaştırmaktadır. Ev sahibi toplumla olan bu yakınlık, diğer yardımcı faktörlerle birlikte İranlıları, Portes & Zhou’nun (1993) parçalı asimilasyon kavramsallaştırmasıyla vurguladıkları bazı göçmenlerin alt sosyoekonomik gruplara asimilasyonunu engellemektedir. Saha araştırması sırasında İranlıların özellikle de İranlı Azeri Türklerinin, ev sahibi topluma kolayca eklenilebildiklerini ve parçalı asimilasyon teorisinin bahsettiği gibi etnik gettolar oluşturmak yerine Türk toplumuna entegre olabildiklerini gözler önüne sermektedir. Parçalı asimilasyon teorisi, göçmenlerin sosyal, ekonomik ve eğitim çıktılarını odaklanmakta ve bu faktörleri göz önüne alarak bazı kontekstlerde göçmenlerin farklı sınıflar yerine alt sınıflara asimile olduklarını iddia etmektedir (Portes & Zhou, 1993). İranlı göçmenlerin kendileriyle getirdikleri sosyal ve ekonomik sermaye ve hızlı dil öğrenme çabaları, yeni toplum ile sağlıklı ilişkiler geliştirmeleri devamında orta sosyoekonomik sınıflara kolayca asimile olabilmelerini sağlamaktadır.

İranlılar için Türklerle etkileşim ve entegrasyonda ikinci öneme sahip olan İran ve Türkiye’nin coğrafi yakınlığı, İranlıların bu ülkeye yerleşme sürecinde en çok yardımcı faktörlerden biridir. Literatürde, göçmenlerin göçün zorluklarıyla baş etmede bir başa çıkma stratejisi olarak sık sık ülkelerini ziyareti ettikleri belirtilmektedir (Allen, 2008). Bazı katılımcılar, seyahat kolaylığı ve kısa mesafenin kendilerini “yeni bir ülkeye göç etmemişler” gibi hissettirdiğini de belirtmektedirler. Katılımcılardan biri, “kahvaltımı Türkiye’de, öğle yemeğimi İran’da yapabileceğim imkânlar varken” Türkiye’de hiçbir zaman ülkesini özlemediğini ifade etmiştir.

Üçüncü önemli faktör, İranlılar için dil öğrenme süreçleridir. Ev sahibi ülkenin dil yapısı da göçmenlerin karar verme sürecini etkileyen önemli bir faktördür (Chiswick & Miller, 2005; Ispording & Otten, 2011). Literatürde, bir yabancıya ana dilinin yapı olarak öğrenilecek dile yakın olması durumunda bir dili edinmesinin daha kolay olduğu vurgulanmaktadır. Diğer göçmen gruplarına göre İranlıların özellikle de Azeri

Türklerinin entegrasyonunu ve etkileşimini belirleyen en önemli faktörlerden biri de Türkçe ile benzer gramer yapılarına ve birçok ortak kelimeye sahip olmalarıdır. Bu beceri hem göçmenlerin günlük iletişimini hem de iş gücü piyasasına katılımlarını kolaylaştırmaktadır.

İranlı göçmenlerden bazıları Türkçeyi öğrenmekte zorluk çekebilmektedir. Dil, Türk olmayan göçmenler için entegrasyon engeli oluştururken İranlı Azeri Türkleri için kolaylaştırıcı bir unsur olarak öne çıkmaktadır. İran nüfusunun yaklaşık %16'sını oluşturan Azeri Türkleri (CIA World Factbook, 2020) için ev sahibi toplum ile aynı dili konuşabilmek, göç kararlarını etkilemekte ve Türkiye'yi onlar için uygun bir hedef ülke haline getirmektedir. Diğer taraftan Türkiye'ye ekonomik ve sosyal entegrasyonlarını hızlandırmakta, diğer gruplara göre çok daha az ön yargılarla karşılaşmaktadırlar.

Birçok çalışma, yerleşik ağların ve diasporaların göçmenlerin ev sahibi ülkenin dilini öğrenmelerini olumsuz etkilediğini göstermektedir (Bauer vd., 2005). Daha önceki araştırmalara paralel olarak bu çalışmanın bulguları da sadece İranlılarla sosyalleşen göçmenlerin Türkçe öğrenmede zorluk yaşadıklarını göstermektedir. İranlıların yoğun olarak yaşadığı İstanbul'un Beylikdüzü ilçesinden bir katılımcı, mahallede çok sayıda İranlı insan ve iş yeri olması nedeniyle Türkçe öğrenmeye çok da ihtiyaç duymadıklarını ifade etmiştir (Kadın, 36, Lise). Ancak İranlıların yoğunlaşmadığı bölgelerde yaşayan birçok İranlı, Türkçeyi daha hızlı öğrenebilmektedir. Katılımcıların bazıları ise Türkçe konuşabilmeyi, Türkiye'de rahat yaşayabilmek için en önemli değer olarak görmektedir.

İranlı göçmenlerin yeni toplum ile etkileşimini belirleyen bir diğer faktör de göçmenlerin arasındaki sosyal ağlar ve diaspora topluluğudur. Birçok araştırma, yeni ülkelere yerleşmeyi kolaylaştıran sosyal ağların uluslararası göç üzerindeki rolünü göstermektedir (bkz. Gurak & Caces, 1992; Van Meeteren & Pereira, 2016). Bu sosyal ağlar; göç kararlarını etkileyebilmekte, göç hareketlerini finanse etmekte ve yeni gelen göçmenler için barınma, istihdam, bilgi ve sosyal destek sağlayabilmektedir. Dolayısıyla sosyal ağlar, göçmen topluluklarının oluşumunu ve kalıcı yerleşimini kolaylaştıran kilit bir unsurdur. Ayrıca bu ağlar, göçmenlerin ev sahibi ülkede karşılaşabilecekleri sorunlara ve dezavantajlara karşı denge sağlayabilecek bir sosyal sermaye ve sosyal destek kaynağı olarak değerlendirilebilir (Ryan, 2011). Buna rağmen mülakat bulguları, İranlı göçmenlerin belirli sosyal ağlara sahip olmalarına rağmen kendi aralarında karşılıklı güvene dayalı güçlü ve yerleşik bir sosyal destek ağlarının olmadığını göstermektedir. Aksine katılımcıların önemli bir kısmı bu konuda olumsuz deneyimler yaşadıkları için diğer İranlı göçmenlere güvenemediklerini ifade etmektedirler. Bu zayıf sosyal ağ, toplumda güvensizlik oluşmasına, hukuki sıkıntılara ve göçmenlerin istismar edilmesine yol açmaktadır. Bu zayıf ve kırılğan ilişkinin en

önemli nedeni, İran'da uzun yıllardır devam eden siyasi gerilim ve bunun toplum üzerinde oluşturduğu güvensizlik ile açıklanabilir. Diaspora topluluğu arasındaki güvensizlik ve kırılgan iletişim, İranlıları kendi grupları yerine ev sahibi toplumla güvene dayalı bir ilişki kurmaya zorlamakta, sosyal hayatı bir göçmen diasporası içinde kurmak yerine Türk toplumunun farklı sınıflarında ve farklı boyutlarında bunu kurmaya itmektedir.

Ekonomik Entegrasyon

Ekonomik entegrasyon, göçmenlerin ev sahibi ülkede karşılaştıkları temel sorunlardan biridir. Dil engelleri ve kültürel farklılıklar nedeniyle göçmenler genellikle iş gücü piyasasına girmekte zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Birçok göçmen, sıradan vatandaşların çalışmak istemediği, emek yoğun, düşük ücretli, güvencesiz ve standart olmayan işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar (Heilbrunn vd., 2010). Ayrıca göç edilen ülkeden alınan sertifika veya diplomaların ev sahibi ülkede çoğu zaman geçerliliğinin olmaması da göçmenlerin niteliklerine uygun istihdam imkânlarını düşürmektedir. Bunlara ek olarak yapısal eşitsizlikler, ön yargılar ve ayrımcılık gibi sorunlar ile ev sahibi toplumla zayıf sosyal ağlar da göçmenlerin ekonomik entegrasyonunu azaltmaktadır (Cohen-Goldner, & Eckstein, 2008; Kogan, 2007). Birçok göçmen grubu gibi Türkiye'de yaşayan İranlı göçmenlerin de en büyük sorunu, iş gücü piyasasına entegre olamamalarıdır. Bu sorun özellikle düzenli bir işte çalışamayan, iş bulma konusunda zorluk yaşayan eğitimli İranlı kadınlar tarafından dile getirilmektedir (Lotfi & Porsuk, 2021). 2019 yılında öğrenciler hariç 67.000 İranlıdan sadece 3.000'inin resmî çalışma izninin olması (DGMM, 2020), Türkiye'de İranlıların büyük bir bölümünün işsiz veya kayıt dışı işçi olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede İranlılara yıllardır hukuk danışmanlığı yapan bir katılımcı, bu grubun ekonomiye katılımıyla ilgili en kapsamlı açıklamayı yapmıştır:

İran'dan Türkiye'ye göçü bir huni gibi düşünebiliriz çünkü İran'dan Türkiye'ye gelmek çok kolay ama burada kalabilmek, bir hayat kurmak ve bir ekonomik başarı elde etmek çok ama çok zor. İranlıların bu ülkedeki ilk endişeleri iştir. Hatta sermayeleri, eğitimleri veya uzmanlıkları olan kişiler bile ne yapabileceklerini bilmiyorlar. Bunun iki sebebi vardır. Birincisi, İranlıların çok plansız ve doğru olmayan bilgilerle dayanarak göç kararı almaları. İkincisi, Türkiye devletinin bu göçmenlere uygun bir planı ve politikasının olmaması. (Erkek, 45, Lisans)

İranlıların iş gücü piyasasına dâhil olmalarının önündeki en büyük engellerden biri, yabancıların çalışma izni almalarındaki zorluklar ve yetersiz düzenlemelerdir. Resmî düzenlemeye göre yabancı işçi çalıştırabilmek için aynı işyerinde en az beş Türk vatandaşının çalışıyor olması gerekmektedir. Bu gibi ağır koşullar, birçok

göçmenin resmî olarak çalışmasını engellemektedir. Bu durum birçok göçmenin güvencesiz ve vergi ödemediği istihdamına neden olurken devlete de ek yük getirmektedir. Yabancıların çalışma izni olsa dahi yabancılara karşı yine birçok kısıtlama bulunmaktadır. Örneğin, yabancıların çalışma izinleri belirli bir kurum tarafından alındığından bu çalışanların iş değiştirebilmeleri oldukça zordur. Yabancıların yeni bir kuruma geçmesi durumunda izin başvurusu yeniden yapılmalıdır. Bu durum zaman zaman bazı yabancı çalışanların işverenler tarafından sömürülmesine de neden olmaktadır.

Sağlık Sistemine Erişim

Göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimi, ev sahibi topluma daha iyi uyum sağlayabilmeleri için oldukça önemlidir. Bazı araştırmacılar, göçmenlerin ev sahibi topluma kıyasla genellikle yetersiz sağlık erişimine sahip olduklarını iddia etmektedir (Derose vd., 2007). Türkiye’de sosyal koruma, değişen ekonomik ve siyasi koşullar ve uzun göç geçmişi nedeniyle karmaşık bir konudur. Türkiye’deki göçmenler, yasal statüye sahiplerse resmî istihdama katılımları halinde Türk vatandaşlarına sunulan sosyal yardımların çoğundan ve sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedirler (Aysan, 2020). Diğer göçmenler gibi İranlılar için de sağlık hizmetlerine ücretsiz erişim sorunu, günlük hayatlarını etkileyen önemli zorluklardan biridir. İranlı göçmenler ve sığınmacılar için sağlık hizmetlerinin yüksek maliyeti, özellikle çocuklu ailelerin yaşamlarını zorlamaktadır. Türkiye’deki tüm göçmenlerin oturma izni alabilmeleri için zorunlu sağlık sigortasına sahip olmaları gerekmektedir. Bu sigorta türü genellikle farklı şirketler tarafından yabancılar için düşük fiyatlardan yapılabilmektedir. Ancak bu sigortalar, seçilmiş özel hastanelerde toplam sağlık maliyetinin sadece %40’ını karşılamaktadır. Dolayısıyla bu zorunlu sağlık sigortası pratikte sağlık masraflarının büyük bir kısmını karşılamamaktadır. Sağlık ücretlerinden ve mevcut olanaklardan habersiz olmak, birçok göçmeni sağlık sorunları ile karşılaştıklarında evde tedavi yöntemlerini kullanmaya zorlamaktadır. Görüşülen kişiler çoğunlukla gerekli ilaçları İran’dan getirdiklerini belirtmişlerdir. Benzer şekilde İranlıların sosyal medya gruplarında sürekli reçeteli ve reçetesiz ilaçlar satılmaktadır.

Türkiye’nin artan yaşlı nüfusu ve bu nüfusun artan sağlık ihtiyaçları, sağlık sistemi üzerinde önemli bir mali yük oluşturmaktadır (Aysan & Aysan, 2021). Bununla birlikte son yıllarda hızla artan geçici koruma statüsündeki göçmenlere verilen ücretsiz sağlık hizmetleri de sağlık sistemi üzerindeki yükün önemli ölçüde artmasına neden olmaktadır. Bu yükü azaltmak adına sağlık sisteminde bazı düzenlemelere gidilmektedir. Bunların da sonucunda BMMYK’ya kayıtlı İranlı sığınmacılar son dönemde sağlık hizmeti almakta zorlandıklarını ifade etmektedirler. Daha önce bu grup için Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından verilen ücretsiz sağlık hizmetleri 2019 yılının

sonunda sonlandırılmıştır. Özel ihtiyaçlı birçok hastanın tedavisi yeni düzenleme ile kısıtlanmıştır. Örneğin; beş yıldır Isparta'da yaşayan İranlı bir sığınmacı, sosyal medya hesabından paylaştığı videoda yaşadığı sorunları şu şekilde anlatmaktadır:

4 ay önce bana lenf kanseri teşhisi konuldu ve buradaki hastanelerde tedavi olmaya başladım. Aldığım tedavilerden dolayı çok daha iyi hissediyordum ancak Mart ayının başından itibaren sağlık sigortalarımız kesildi ve tedavime devam edemedim. Şu ana kadar 3 kemoterapi aldım ve bu ay 4'üncüsünü almam gerekiyordu. Bu tedavide kullanılan ilaçlar çok pahalı. Sadece bir kemoterapi seansı için 36.000 TL ücret talep ettiler. Böyle bir ücret ödeme gücüm yok o yüzden Göç İdaresine gittim ama yeni kanun içinde kanserin özel hastalıklar kategorisinde olmadığını söylediler. BMMYK ve ASAM ofislerine de ulaştım onlar da ellerinden bir şey gelmediğini söylediler... (Erkek, 35, Lise)

Literatürde de belirtildiği gibi sağlık sistemine erişimde yaşanan zorluklar, göçmenlerin özellikle sağlık sorunu yaşayanların, ev sahibi topluma entegrasyonunu engellemektedir. Buna karşılık sağlık koşulları daha iyi olan göçmenler, eğitim ve istihdam konusunda daha istekli olup yeni sosyokültürel ortamda ortaya çıkan zorluklarla baş etmede kendilerini daha güçlü hissetmektedirler (Norredam, 2011). Bu çalışmanın bulguları da literatüre paralel olarak sağlık sistemine erişimde yaşanan zorlukların bazı İranlı göçmenlerin Türkiye'ye entegrasyonunu olumsuz etkilediğini göstermektedir.

Düzenli Göçmen Kalmanın Önündeki Engeller

Türkiye'de yaşayan göçmenlerin ülkede yasal olarak kalabilmeleri için mevcut oturma izinlerinden birini almaları gerekmektedir. Çalışma bulgularına göre oturma izni almak birçok göçmen için uzun, karmaşık ve zaman alıcı bir süreçtir. Oturma izni almanın üç önemli aşaması vardır. Online başvuru, gerekli belgelerin hazırlanması ve mülakat. Göçmenler tüm bu süreç boyunca birçok farklı zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Bu zorluklar arasında dil yetersizliği, kanuni düzenlemelerden yeterince haberdar olamama, online sistemde oluşan arızalar ve bu süreçte göçmenleri suistimal etmeye çalışan kişilerin varlığıdır. Bu nedenle bazı göçmenler maddi kayba uğramakta, istemeyerek Türkiye'yi terk etmek zorunda kalmakta ya da Türkiye'de yasa dışı göçmen durumuna düşebilmektedir. Birçok katılımcı, oturma izni alma sürecinin ne kadar zor olduğunu ifade ederek aracılardan göçmenlerden başvuru için istediği yüklü miktarda paraya itiraz ettiklerini ifade etmişlerdir. Bir katılımcı tecrübesini şu şekilde anlatmıştır:

Benim tanıdığım İranlıların ve benim en büyük stres kaynağımız, ikamet izni almamız. Çünkü online başvuru yapmayı bilmiyorum o yüzden danışmanlık şirketlerine para veriyorum. Her sene istedikleri yeni belgeler oluyor. Mesela geçen sene sağlık raporu

istediler, bu sağlık raporunu almak 20 gün sürdü benim için.... Randevuyu 3 ay sonraya verdiler ve 3 ay sonra oturma izni kartım geldi. Yani sadece bir kimlik almak 6 ay sürüyor. (Erkek, 32, Yüksek Lisans)

Göç İdaresi Müdürlüğü'nün oturma izni ve Türk vatandaşlığına ilişkin yazılı kuralları gayet açık olmasına rağmen uygulamada belgeleri değerlendiren görevlilerin göçmenlerden istedikleri bilgi ve belgeler farklılık gösterebilmekte bu da göçmenler için sorunlara neden olabilmektedir. Bu sorunlarla ilgili birçok katılımcı zorluklarla karşılaştığını ifade etmiştir. Bir katılımcı vatandaşlık sürecinde yasadıklarını şu şekilde anlatmıştır:

Vatandaşlık evraklarımı teslim etmeye gittiğim zaman benden evliliğime dair bir belgenin orijinal olmasını istediler. İran'da evlendiğim için bu belgeyi oradan almam gerekiyordu. Seyahat yapmak için durumum hiç müsait değildi ama çok zorlanarak İran'a gittim ve belgeyi temin ettim. Tekrar Emniyet Müdürlüğüne gittiğimde gişede başka biri vardı. Belgeyi teslim edince neden bunu getirdin buna hiç gerek yoktu dedi... (Kadın, 27, Lisans)

Sürekli yenilenen kanunlar ve uygulamalar, göçmenlerin Türkiye'de geleceklerini planlamalarını zorlaştırmakta ve entegrasyonlarını olumsuz etkilemektedir. Örneğin; çalışma izninin yenilenmesine yönelik alınan yeni kararlar, mülakata katılan bazı akademisyen göçmenlerin ifadeleriyle Türkiye'de kalmalarını ve mesleklerine devam ederek Türkiye'ye yüksek katkı sunmalarını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle nitelikli göçmenler kariyerlerinde önemli belirsizliklerle karşı karşıya kalmakta, bu güvencesizlik Türkiye'de uzun süreli yerleşmelerine mani olabilmektedir. Bu sorunların neticesinde nitelikli göçmenler imkân bulunca Türkiye'den Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'ya gitmektedirler.

Sonuç ve Politika Önerileri

Bu çalışma ile literatürde neredeyse çalışılmamış Türkiye'deki İranlı göçmenler üzerinden komşu ülkeler arasındaki göç süreci ve göçmenlerin sosyoekonomik entegrasyonu anlaşılmasına çalışılmıştır. Resmî istatistikler Türkiye'de 120 bin civarında İranlının yaşadığını göstermektedir. Ancak Türkiye sınırına giriş çıkış istatistiklerinin yanı sıra belgesiz göçmenler ve Türk vatandaşlığına hak kazanan İranlılar da dikkate alındığında, Türkiye'nin 2021'de 250 bin civarında İranlıya ev sahipliği yaptığı söylenebilir. İslam Devrimi'nden sonra Türkiye, uzun yıllar İranlıların Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'ya ulaşmalarında bir geçiş noktası olmuştur. Son yıllarda Türkiye, birçok İranlı için giderek artan bir şekilde hedef ülke olarak görülmektedir. Türkiye ile ilgili bu algı değişikliğini etkileyen ekonomik, siyasi ve kültürel birçok dinamik

bulunmaktadır. Avrupa Birliği'nin katı vize politikaları ile Türkiye'nin esnek vize politikaları, bu değişime neden olan en önemli etkenler arasında yer almaktadır.

Resmî istatistikler son yıllarda İran'dan Türkiye'ye göçte yoğun bir artış olduğunu göstermektedir. İki ülke arasında artan ekonomik ilişkiler, kültürel ve dinî yakınlıklar, İranlıların yaşamak için ikinci ülke olarak Türkiye'yi seçmelerindeki en önemli çekici faktörlerdendir. Ayrıca coğrafi yakınlık ve vizesiz seyahat olanakları, göç maliyetlerini azaltmakta ve göçmenler için ülkelerini ziyaret etmelerini kolaylaştırmaktadır. Vatandaşlık düzenlemelerinin de birçok İranlının yatırımlarını İran'dan Türkiye'ye kaydırmasına neden olduğu söylenebilir. Bahsedilen tüm faktörler, ülkenin siyasi ve sosyal kısıtlamalarından uzaklaşmak isteyen İranlılar için Türkiye'yi uygun bir varış ülkesi haline getirmektedir.

Türkiye'deki İranlılar, farklı eğitim, etnik ve kültürel geçmişlere sahip çok heterojen bir gruptur. Dolayısıyla yeni ülkeye entegrasyonları ve yerleşim süreçleri, kendi özelliklerine göre farklılık gösteren karmaşık bir konudur. Kültürel ve dinî yakınlıkları nedeniyle Türkiye'deki İranlılar, özellikle de Azeri Türkleri, ev sahibi toplumla nispeten olumlu bir etkileşime sahipler. Bu benzerlikler de onları Türk toplumunda görünmez bir azınlık haline getirmektedir. Bu olumlu faktörler, İranlıların ev sahibi ülkeye yerleşmesini ve entegrasyonunu hızlandırmaktadır. Ayrıca İranlı göçmenlerin ev sahibi toplumla kültürel ve dinî benzerlikleri, diğer birçok göçmen grubuna göre nispeten daha yüksek bir sosyoekonomik statüye sahip olmaları ve görünmez bir azınlık olmaları, onlara kolay bir entegrasyon süreci sağlamaktadır. Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da görülen asimilasyon türlerinden farklı olarak ev sahibi ülkeyle benzer gelenek ve değerlerin olması, hedef ülkede sosyal ve ekonomik entegrasyonu kolaylaştırmaktadır. Bu araştırma, gelişmekte olan ülkelerde kültürel ve dinî benzerlikleri olan komşu ülkeler arasındaki göçü inceleyen daha fazla araştırmaya ihtiyacımız olduğunu ortaya koymaktadır.

İranlıların Türk toplumunda birçok avantaja sahip olmalarına rağmen mülakat sonuçları göstermektedir ki birçok İranlı göç sonrası yerleşimlerinde istihdam sorunları, sağlık hizmetleriyle ilgili engeller, Azeri Türkü olmayan İranlı göçmenler için dil engelleri ve yeni toplumla etkileşimdeki sorunlar gibi önemli engellerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Sık sık değişen göç düzenlemeleri nedeniyle İranlılar birçok zorlukla da karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu tür sorunlar, göçmenlerin Türkiye'yi yeni evleri olarak görmelerini engelleyerek göçmenlerin ev sahibi ülkeye katkılarını olumsuz etkilemektedir.

Devlet yetkilileri İranlı göçmenlerin entegrasyonunu kolaylaştırmak için bazı değişiklikler gerçekleştirebilir. Her şeyden önce Türkiye'nin bölgesel dinamikler ve değişen ihtiyaçlarını da gözeterik uzun vadeli, gerçekçi, sürdürülebilir ve şeffaf bir

göç politikası oluşturulabilir. Göçün genel prosedürleri ve mikro hedefleri, ülkenin gelecek stratejileri çerçevesinde belirlenmelidir. Yetkililer, bu süreçte göçmenlerin sosyal refahını ve Türkiye'ye entegrasyonunu güçlendirmenin yanı sıra başta güvenlik olmak üzere yeni ekonomik, sosyal ve politik riskler oluşturmadan göçmenlerin ev sahibi topluma potansiyel katkılarını artırmaya odaklanmalıdır.

Göçmenlerin yerleşimini kolaylaştırmak için karmaşık göç düzenlemeleri basitleştirmeli ve gelen göçmenlerin ülke genelinde Göç İdareleri başta olmak üzere kamu kurumlarına kolayca erişimi sağlanmalıdır. Ek olarak devlet, göçmenlerin iş gücü piyasasına katkılarını artırmalıdır. Nitelikli göçmenlerin belirli koşullar çerçevesinde bürokrasiye takılmadan istihdama katılmaları sağlanmalıdır. Yabancıların iş gücü piyasasında kayıtlı çalışmalarını sağlamak için hızlı ve kolay düzenlemeler yapılmalıdır. Özellikle yüksek eğitilmiş göçmenler, kayıtlı olarak çalışabilmeli böylelikle sosyal güvenlik sistemine katkı yapmaları ve gelir vergilerini ödeyerek sisteme katkı sunmaları sağlanmalıdır. Son olarak eğitim kurumlarının yapısı, göçmen çocukların daha iyi yetişmeleri ve topluma daha kolay uyum sağlamaları için yeniden şekillendirilmelidir.

Dünya, pandemi sürecinin içinden geçse de göç hareketlerinin artarak devam etmesi beklenmektedir. Önümüzdeki yıllarda sadece Suriyeliler veya Afganlar değil birçok ülkeden göçmenin yasal ya da yasa dışı yollarla Türkiye'ye gelmeye devam edeceği sıklıkla dile getirilmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin acil olarak sivil toplum kuruluşları ve araştırmacıların da katkı vereceği günümüz gelişmelerini dikkate alan proaktif ve sürdürülebilir bir göç politikası oluşturmaya ihtiyacı bulunmaktadır.

Teşekkür

Bu çalışmanın bir bölümü TÜBA-GEBİP 2019 desteği kapsamında hazırlanmıştır. Değerli yorumları için hakemlere ve İngilizce metnin kontrolünü yapan Fatma Zehra Özyağlı'ya teşekkür ederiz.

Socio-economic integration of Iranian immigrants in contemporary Turkey

Maryam Ekhtiari, Mehmet Fatih Aysan

Over the recent decades, political and economic instabilities in middle eastern countries resulted in an increase in international mobility of individuals and millions of forced displacements. Turkey has always been one of the most important host countries for these immigrants and refugees. Over time, Turkey received flows of immigration consisting of transit migrants, irregular workers, highly skilled immigrants, asylum seekers, and refugees from various ethnic and religious backgrounds who left their country for a variety of purposes. Turkey has been one of the main destinations for Iranian immigrants since the Islamic revolution of 1979. During the early years of the revolution, Turkey acted as a transit country for Iranians in reaching North America and Western Europe. The political turmoil and economic devastation during the first 40 years after the Iranian revolution have led to an increase in Iranian migration. Nevertheless, migration restrictions in the global north and new opportunities in the neighboring countries made Turkey the new destination country for many Iranians. Even though Turkey still acts as a transit country for some Iranians, especially for students and asylum seekers, it is generally perceived as a country of settlement rather than a country of transit for many immigrants leaving Iran. The better economic situation of Turkey and its political and economic stability compared to Iran; along with cultural, religious, and geographical proximity of the two countries is among

Koç University. mekhtiari@ku.edu.tr
Doç. Dr., Marmara University. maysan@marmara.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-4944-8661>
<https://orcid.org/0000-0002-8311-8551>

© İlmi Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0682
insan & toplum, 2022.
insanvetoplum.org

Received: 15.08.2021
Revision: 22.02.2022
Accepted: 17.05.2022
Online First: 05.08.2022

the most important pull factors for Iranian immigrants in choosing this country as their temporary or permanent destination.

This study explores the migration experience of Iranian immigrants and refugees living in Turkey by understanding their social, economic, and cultural integration. The main purpose of this research is to analyze the reasons for Iranians in choosing Turkey as a target country and their settlement processes. By focusing on this specific wave of migration, the article reflects the migration experiences of immigrants in two developing neighbor countries that have numerous shared cultural, religious, and social characteristics. This article also identifies the most important dimensions of integration among these immigrants and based on their migration experiences, it represents how each dimension is affected by factors like legal status, migration background, and migrants' perception toward their host society. Moreover, this study represents the complicated nature of integration by demonstrating both facilitating and hindering factors of successful integration.

To collect the required information, we utilized qualitative data collection method and carried out semi-structured interviews in the early months of 2020. In this context, 41 Iranian immigrants and asylum seekers have been interviewed. The participants consisted of immigrants living in Istanbul along with a few refugees living in different provinces of Turkey (mainly satellite cities). We reached all the participants by using the snowball sampling method. In the interviews, in-depth information is collected about the migration journey of immigrants, their decision-making process, their experiences in Turkey, and their further migration aspirations. During data interpretation, the collected data were analyzed under different themes by applying qualitative thematic analysis method to extract similar themes from the data.

The findings from interviews represented that rising economic relationships, cultural, and religious affinities between the two countries are among the most important pull factors for Iranians in choosing Turkey as their second home. Moreover, the geographical proximity and visa-free travel opportunities decrease migration costs, facilitate frequency of home country visits for immigrants, and provide them with an easier migration journey. All mentioned factors make Turkey a suitable destination for Iranians who want to distance themselves from the political and social restrictions of Iran and at the same time preserve their ties with the home country. The citizenship regulations of the Turkish government also motivated many Iranians to move and invest their income in Turkey rather than Iran and at the same time benefit from the second passport opportunities. These regulations placed Iranians at the top the category of foreigners purchasing houses in exchange for citizenship for the last several years.

Our findings also represented that Iranians in Turkey are a very heterogeneous group with different educational, ethnic, economic, and cultural backgrounds. Migration to Turkey from Iran includes all different forms of mobility: highly skilled migration, economic migration, asylum-seeking, and even forced migration. In addition, ethnic differences and language skills have also great impact on the integration of immigrants coming from Iran. Therefore, the integration and settlement process of these immigrants is a complicated issue that differs according to their social, ethnic, educational, and economic backgrounds. Due to cultural and religious affinity, Iranians in Turkey have a relatively positive interaction with their host community facilitated by the rapid language learning process for newcomers. These positive factors accelerate the settlement and integration of Iranians in their host country. Moreover, the relatively voluntary nature of their migration and their social and economic capital along with their strong ties to the host community turns these immigrants into an invisible minority group in Turkey allowing them to benefit from the welcoming attitudes of the host society.

Although Iranians have many advantages in Turkish society, the interview results indicate that many of them are facing important obstacles in their post-migration settlement including problems in employment, language barriers, access to health care system, and education. Even though the nature of migration from Iran could be considered as documented migration, the work permit regulations push these migrants to the informal labor market and put them in a vulnerable situation of exploitation. Besides, Iranians experience difficulties in remaining documented migrants due to the frequent changes in migration regulations in Turkey. These adjustments constantly make it harder for Iranians to renew their document. Such issues negatively affect immigrants' participation and their contribution to the host country by preventing them from considering Turkey as their home country. Also, the ever-changing regulations prevent them from planning their future in Turkey and put them in the situation of permanent temporariness which results in failure of successful integration. Thus, by considering all these integration factors in the case of Iranian immigrants, this study provides implications for policymakers in immigration services to reduce the barriers of social and economic integration of immigrants and facilitate the settlement process in society.

Kaynakça | References

- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi* (1. Cilt). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akçapar, S. K. (2010). Re-thinking migrants networks and social capital: A case study of Iranians in Turkey. *International Migration*, 48(2), 161-196.
- Akçapar, S. K. (2006). Conversion as a migration strategy in a transit country: Iranian Shiites becoming Christians in Turkey. *International Migration Review*, 40(4), 817-853.
- Allen, S. (2008). Finding home: Challenges faced by geographically mobile families. *Family Relations*, 57(1), 84-99.
- Andrews, A., & Shahrokni, N. (2014). Patriarchal accommodations: Women's mobility and policies of gender difference from urban Iran to migrant Mexico. *Journal of Contemporary Ethnography*, 43(2), 148-175.
- Aysan, M. F. (2020). Access to social protection by immigrants, emigrants and resident nationals in Turkey. In J. M. Lafleur, & D. Vintila (Eds.). *Migration and social protection in Europe and beyond: A focus on non-EU sending states* (Volume 3, pp. 389-400). Springer.
- Aysan, M. F., & Aysan, U. (2021). Institutions and individuals: Social policies in contemporary Turkey. In A. A. Tajmazinani (Ed.). *Social policy in the Islamic world* (pp. 137-157). Palgrave Macmillan.
- Azadi, P., Mirramezani, M., & Mesgaran, M. B. (2020). *Migration and brain drain from Iran*. Working Paper 9 Stanford Iran 2040 Project. Stanford University.
- Bauer, T., Epstein, G. S., & Gang, I. N. (2005). Enclaves, language, and the location choice of migrants. *Journal of Population Economics*, 18(4), 649-662.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5-34.
- Berry, J. W. (1994). Acculturation and psychological adaptation: An overview. In A. M. Bouvy, F. J. R. van de Vijver, P. Boski, & P. G. Schmitz (Eds.). *Journeys into cross-cultural psychology* (pp. 129-141). Swets & Zeitlinger Publishers.
- BMMYK-UNHCR United Nations High Commissioner for Refugees. (2020). Resettlement data finder. <https://rsq.unhcr.org/en/#90Vd> adresinden erişilmiştir.
- Browne, C. V., & Braun, K. L. (2008). Globalization, women's migration, and the long-term-care workforce. *The Gerontologist*, 48(1), 16-24.
- Bushin, N. (2009). Researching family migration decision-making: A children-in-families approach. *Population, Space and Place*, 15(5), 429-443.
- Canefe, N. (2016). Management of irregular migration: Syrians in Turkey as paradigm shifters for forced migration studies. *New Perspectives on Turkey*, 54, 9-32.
- Carter, F. W., French, R. A., & Salt, J. (1993). International migration between East and West in Europe. *Ethnic and Racial Studies*, 16(3), 467-491.
- Castles, S., Korac, M., Vasta, E., & Vertovec, S. (2002). Integration: Mapping the field. *Home Office Online Report*, 29(3), 115-118.
- Central Intelligence Agency-CIA. (2020, October). *CIA World Factbook*. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> adresinden erişilmiştir.
- Chiswick, B. R., & Miller, P. W. (2005). Linguistic distance: A quantitative measure of the distance between English and other languages. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 26(1), 1-11.
- Cohen-Goldner, S., & Eckstein, Z. (2008). Labor mobility of immigrants: Training, experience, language, and opportunities. *International Economic Review*, 49(3), 837-872.
- Danış, D. (2006). Integration in Limbo: Iraqi, Afghan, Maghrebi and Iranian migrants in İstanbul. *MireKoc Research Projects*.

- Derose, K. P., Escarce, J., & Lurie, N. (2007). Immigrants and health care: Sources of vulnerability. *Health affairs*, 26(5), 1258-1268.
- Fyvie, A., Ager, A., Curley, G., & Korac, M. (2003). Integration mapping the field volume II: Distilling policy lessons from the "mapping the field" exercise. *Home Office Online Report*, 29(3).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü-GİGM. (2021, 2022). Directorate general of migration management. DGMM istatistikler. <https://www.goc.gov.tr>. adresinden erişilmiştir.
- Gurak, D. T., & Caces, F. (1992). Migration networks and the shaping of migration systems. In M. Kritz, L. L. Lim, & H. Zlotnik (Eds.). *International migration systems: A global approach* (pp. 150-176). Clarendon Press.
- Heilbrunn, S., Kushnirovich, N., & Zeltzer-Zubida, A. (2010). Barriers to immigrants integration into the labor market: Modes and coping. *International Journal of Intercultural Relations*, 34(3), 244-252.
- İçduygu, A., & Yukseker, D. (2012). Rethinking transit migration in Turkey: reality and re-presentation in the creation of a migratory phenomenon. *Population, Space and Place*, 18(4), 441-456.
- İçduygu, A. (2009). International migration and human development in Turkey. *Human Development Research Paper (HDRP) Series*, 52.
- İçduygu, A. (2005). *Transit migration in Turkey: Trends, patterns and issues*. CARIM Research Report.
- İçduygu, A. (2003). *Irregular migration in Turkey*. International Organization for Migration.
- Isphording, I. E., & Otten, S. (2011). Linguistic distance and the language fluency of immigrants. *Ruhr Economic Paper*, 274.
- Kalaylıoğlu, Y. A. (2015). Uluslararası göç bağlamında Bourdieu'nun kavramları: Ankara'da yaşayan İranlılar örneği. *İdealkent*, 5(14), 182-205.
- Kirişçi, K. (2007). Turkey: A country of transition from emigration to immigration. *Mediterranean Politics*, 12(1), 91-97.
- Kirişçi, K. (1995). Post second World War immigration from Balkan countries to Turkey. *New Perspectives on Turkey*, 12, 61-77.
- Kogan, I. (2007). *Working through barriers*. Springer.
- Labrianidis, L., & Sykas, T. (2009). Geographical proximity and immigrant labour in agriculture: Albanian immigrants in the Greek countryside. *Sociologia Ruralis*, 49(4), 394-414.
- Lotfi, S. & Porsuk, S. (2021). Türkiye'ye göç etmiş İranlı kadınların sosyoekonomik durumlarının değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(78), 1047-1059.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- McAuliffe, M., Khadria, B., Bauloz, C., Nguyen, M., Qu, S., Kitimbo, A. & Acosta, D. (2020). *World migration report 2020*. International Organisation for Migration.
- Mobasher, M. M. (2018). *The Iranian diaspora: Challenges, negotiations, and transformations*. University of Texas Press.
- Morokvasic, M. (1984). Women in migration. *The International Migration Review*, 18, 882-1382.
- Norredam, M. (2011). Migrants' access to healthcare. *Dan Med Bull*, 58(10), B4339.
- O'Reilly, K., & Benson, M. (2009). *Lifestyle migration: Escaping to the good life?* Routledge.
- Osanloo, A. (2009). *The politics of women's rights in Iran*. Princeton University Press.
- Portes, A. (1997). Immigration theory for a new century: Some problems and opportunities. *International Migration Review*, 31(4), 799-825.

- Portes, A., & Zhou, M. (1993). The new second generation: Segmented assimilation and its variants. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 530(1), 74-96.
- Ray, B. (2002). *Immigrant integration: Building to opportunity*. Migration Information Source.
- Robinson, V. (1998, November). Defining and measuring successful refugee integration. In *Proceedings of ECRE International conference on Integration of Refugees in Europe* (pp. 3-12). ECRE.
- Rowlands, D. (2004). The effects of poverty, environmental degradation, and gender conditions on south to north migration. *Canadian Journal of Development Studies/Revue Canadienne D'études du Développement*, 25(4), 555-572.
- Ryan, L., Sales, R., Tilki, M., & Siara, B. (2009). Family strategies and transnational migration: Recent Polish migrants in London. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(1), 61-77.
- Ryan, L. (2011). Migrants social networks and weak ties: Accessing resources and constructing relationships post-migration. *The Sociological Review*, 59(4), 707-724.
- Schibel, Y., Fazel, M., Robb, R., & Garner, P. (2002). *Refugee integration: Can research synthesis inform policy*. Feasibility Study Report.
- Sert, D. Ş., & Daniş, D. (2021). Framing Syrians in Turkey: State control and no crisis discourse. *International Migration*, 59(1), 197-214.
- Thadani, V. N., & Todaro, M. P. (2019). Female migration: A conceptual framework. In *Women in the Cities of Asia* (pp. 36-59). Routledge.
- Thränhardt, D. (1996). European migration from East to West: Present patterns and future directions. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 22(2), 227-242.
- Turkish Statistical Institute. (2020, September). *Housing sales statistics*. https://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?_id=1056 adresinden erişilmiştir.
- Van Meeteren, M., & Pereira, S. (2016). New roles for social networks in migration? Assistance in Brazilian migration to Portugal and the Netherlands. In *Beyond networks* (pp. 47-68). Palgrave Macmillan.
- Zetter, R., Griffiths, D., Sigona, N., & Hauser, M. (2002). *Survey on policy and practice related to refugee integration*. Oxford, European Refugee Fund Community Actions 2001/2002; Conducted By School Of Planning, Oxford Brookes University.
- Zijlstra, J. (2014). Stuck on the Way to Europe? Iranian Transit Migration to Turkey. *Insight Turkey*, 16(4), 183-199.
- Zlotnik, H. (1995). The South-to-North migration of women. *International Migration Review*, 29(1), 229-254.

Ek 1

Katılımcıların Detaylı Sosyodemografik Bilgileri

İsim	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Eğitim	Türkiye'ye Geldikleri Yıl	İş	Gelir (TL)	Geldikleri İl	Yaşadıkları İl	Legal Statü
Parisa	27	Kadın	Evli	Lisans	2011	Farsça öğretmeni	4000-5000	Tebriz	İstanbul	Vatandaş
Amin	35	Erkek	Evli	Lisans	2009	Fizyoterapist	6000-8000	Tebriz	İstanbul	Vatandaş
Azadeh	42	Kadın	Evli	Lisans	2019	Ev hanımı	-	Şiraz	İstanbul	Kısa dönem
Muhammed	53	Erkek	Evli	Doktora	2012	Bakkal	-	Tahran	İstanbul	Kısa dönem
Zehra	39	Erkek	Evli	Lise	2019	Bakkal	1000-2000	Mazandaran	İstanbul	Kısa dönem
Ruya	41	Kadın	Evli	Lise	2012	Farsça öğretmeni	-	Tahran	İstanbul	Çalışma izni
Kazem	52	Erkek	Evli	Lise	2017	Emlakçı	-	Tahran	İstanbul	Kısa dönem
Rıza	45	Erkek	Evli	Lisans	2012	Hukuk danışmanı	-	Zanjan	İstanbul	Çalışma izni
Arzu	34	Kadın	Evli	Y.Lisans	2015	Eğitim danışmanı	3000-4000	Tahran	İstanbul	Çalışma izni
Faruk	45	Erkek	Boşanmış	Lisans	2018	Emlakçı	2000-3000	Tebriz	İstanbul	Kısa dönem
Mehtap	25	Kadın	Evli	Lisans	2018	Kuaför	1000-1500	Tahran	İstanbul	Kısa dönem
Farideh	37	Kadın	Boşanmış	Lise	2017	Kuaför	1000-1500	Tahran	İstanbul	Kısa dönem
Mansure	38	Kadın	Evli	Lise	2019	Dövmeci	1000-1500	Tahran	İstanbul	Kısa dönem
Amir Ali	35	Erkek	Bekâr	Lise	2018	Dövmeci	1000-1500	Tahran	İstanbul	Kısa dönem
Farzad	36	Erkek	Evli	Lisans	2018	Emlakçı	1000-3000	Tahran	İstanbul	Kısa dönem
Mahsa	30	Kadın	Bekâr	Lisans	2014	Tur rehberi	1000-3000	Mashhad	İstanbul	Kısa dönem
Mohsen	36	Erkek	Bekâr	Lisans	2018	Emlakçı	1000-3000	Tahran	İstanbul	Kısa dönem
Shahriyar	31	Erkek	Evli	Y.Lisans	2017	Psikolog	-	Tahran	İstanbul	Kısa dönem
Nasim	25	Kadın	Bekâr	Lisans	2018	Günlük çalışan	500-600	Tahran	Niğde	Uluslararası koruma
Zhale	27	Kadın	Bekâr	Y.Lisans	2011	Bilgisayar mühendisi	2000-3000	Tebriz	İstanbul	Kısa dönem
Soheil	42	Erkek	Evli	Lisans	2014	Günlük çalışan	-	Tahran	Eskişehir	Uluslararası koruma
Afsaneh	40	Kadın	Evli	Lise	2019	Ev hanımı	-	Tahran	İstanbul	Kısa dönem
Hasti	36	Kadın	Evli	Lise	2017	Ev hanımı	-	Şiraz	İstanbul	Kısa dönem
Alırıza	31	Erkek	Evli	Lisans	2016	Emlakçı	3000-4000	Tebriz	İstanbul	Kısa dönem
Vahid	37	Erkek	Boşanmış	Lisans	2014	İşçi	-	Tahran	Niğde	Uluslararası koruma
Morteza	35	Erkek	Evli	Y.Lisans	2013	Öğrenci (doktora)	0	Tebriz	İstanbul	Öğrenci ikameti
İlmaz	30	Erkek	Bekâr	Lise	2020	Çalışmıyor	=	Tahran	Adana	Kısa dönem

Simin	35	Kadın	Evli	Y. Lisans	2014	Öğrenci (Y. Lisans)	2000-3000	Khoy	İstanbul	Öğrenci ikameti
Arzu	35	Kadın	Bekâr	Y. Lisans	2012	Öğrenci (Doktora)	3500	Tebriz	İstanbul	Öğrenci ikameti
Siyamak	27	Erkek	Bekâr	Doktora	2014	Doktora sonrası araştırmacı	4500	Tebriz	İstanbul	Çalışma izni
Sanam	32	Kadın	Evli	Y. Lisans	2017	Ev hanımı	0	Tebriz	İstanbul	Kısa dönem
Husein	21	Erkek	Bekâr	Lise	2015	Öğrenci (Lisans)	0	Tahran	İstanbul	Öğrenci ikameti
Rozhan	31	Kadın	Boşanmış	Lise	2016	Çalışmıyor	500-1000	Tahran	Niğde	Uluslararası koruma
Ali		Erkek	Boşanmış	Lise	1983	Kargo şirketi sahibi	-	Khoy	İstanbul	Vatandaş
Rasol	32	Erkek	Evli	Doktora	2010	Öğretim üyesi	5000-8000	Tebriz	İstanbul	Çalışma izni
Malek	40	Kadın	Evli	Lise	2017	Çalışmıyor	-	Tahran	Eskişehir	Uluslararası koruma
Farzad	38	Erkek	Bekâr	Lise	2016	Müziyen	1000-2000	Tahran	Eskişehir	Uluslararası koruma
Adel	35	Erkek	Bekâr	Lise	2014	İşçi	500-1000	Tahran	Niğde	Uluslararası koruma
Farideh	25	Kadın	Bekâr	Lisans	2013	Çalışmıyor	500-700	İsfahan	Denizli	Uluslararası koruma
Nilüfer	29	Kadın	Boşanmış	Doktora	2011	Doktora sonrası araştırmacı	5000-7000	İsfahan	İstanbul	Çalışma izni
Mahsa	27	Kadın	Bekâr	Lisans	2010	Çalışmıyor	-	Mazandaran	Denizli	Uluslararası koruma